

Jürgen Heuer: Zur politischen, sozialen und ökonomischen Problematik der Volksabstimmungen in Schleswig 1920. Beiträge zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, Band 5. Kiel, 1973. Dissertation.

Jürgen Heuer har i sin dissertation, hvis tema er Nordslesvigs afståelse til Danmark i 1920, ønsket at undersøge, for det første, i hvor vid udstrækning økonomiske faktorer var af betydning i den nationale kamp, og for det andet, hvilken indflydelse grænselandets befolkningsstruktur havde på afstemningspolitikken. Han har villet undersøge det tidligere hertugdømme Slesvigs økonomiske udvikling og dets struktur, herunder også første verdenskrigs følger for grænsebefolkningens økonomiske situation. Særligt naturligvis spørgsmålet om, hvilken plads økonomiske faktorer indtog i den nationalpolitiske debat, og hvor vidt disse kunne påvirke den enkeltes valg mellem dansk og tysk ved afstemningerne. Parallelt hermed har han behandlet den slesvigske befolknings sociale sammensætning og dens politiske struktur, ikke mindst på baggrund af revolutionen i 1918. Endelig har han også søgt at finde ud af, hvilken betydning den ny grænse fik for området økonomiske situation. Heuer interesserer sig især for, hvilke forskelle der kan konstateres i indstilling til grænsespørgsmålet.

Det må med det samme siges, at fremstillingen ikke lever op til hans intentioner. Det viser sig meget hurtigt, at han næsten udelukkende beskæftiger sig med den tyske side af problematikken, hvilket desværre yderligere understreges af hans materiales næsten udelukkende tyske oprindelse. Dette forhold, som må antages at skyldes manglende kendskab til dansk, forklarer bogens tydelige tendens. Materialet består udelukkende af trykte kilder og litteratur, hvilket i betragtning af dets omfang ikke kan betegnes som urimeligt. Blot burde materialets sprogligt begrundede ensidighed have været kompenseret ved en tilsvarende skærpet kritisk holdning. Dette er kun til en vis grad tilfældet. Heuer bygger ikke mindst på Karl Alnors »Handbuch zur schleswigschen Frage«, hvis begrænsninger i historisk henseende han vel erkender, men hvis omfattende samling af kilder efter Heuers mening skulle give historikeren tilstrækkeligt grundlag for egne konklusioner. Heuer synes således at nære fuld tillid til Alnor, når det gælder dennes udvalg af kilder.¹

Materialets ensidighed udlignes dog til en vis grad ved at fremstillingen faktisk koncentrerer sig om to emner, nemlig den indre-tyske modsætning mellem borgerlige og socialdemokrater og den økonomiske situation og agitationens rolle i afstemningspropagandaen. Heuers fremstilling supplerer her udmærket H. D. Lehmanns »Der deutsche Ausschuss« og Gerd Callesens »Die Schleswig-Frage in den Beziehungen zwischen dänischer und deutscher Sozialdemokratie von 1912 bis 1924«.

Den modsætning mellem borgerlige og socialdemokrater, som var opstået i løbet af det 19. århundredes anden halvdel, viste sig også på det nationale område. Socialdemokratiets internationalisme konfronteres med borger- og bondesamfundets stærke nationalisme. Trods SPD's voksende tilslutning lyk-

¹ Alnors danske parallel F. v. Jessens »Håndbog i det slesvigske spørgsmåls historie« bd. II, som udelukkende består af materiale til perioden 1918-20, ville have været et overordentligt værdifuldt supplement her. Dette blot et eksempel.

kedes det ikke desto mindre, også i Flensborg, hvor partiet blev det største, at holde socialdemokraterne ude fra kommunalpolitisk indflydelse. Mens den preussiske germaniseringspolitik støttede sig på de borgerlige kredse, accepterede SPD allerede i 1902 de danske nordslesvigeres ret til national selvbestemmelse. Denne indre-tyske modsætning øgedes efter revolutionen i november 1918, men ændrede dog kun i uvæsentlig grad de lokale politiske magtforhold i grænseområdet. Her var det nationalt-borgerlige element fortsat dominerende. Revolutionen gjorde imidlertid SPD til statsbærende parti, hvis opgave det nu blev at varetage det tyske Riges – den tyske nationalstats interesser. I grænseområdet medførte dette forhold en omorientering fra national neutralitet i retning af en klar national bekendelse, en proces, som Heuer finder afsluttet i foråret 1919. I mellemtiden havde de borgerlige organiseret sig i Det tyske Udvalg, som trods visse indre spændinger fik formuleret en klar politik, som, hvilket Heuer beskriver og forklarer udmærket, var ude af trit med de politiske kendsgerninger. I løbet af foråret 1919 blev det klart, at Det tyske Udvalg var kørt fast.

På denne baggrund og under voksende tryk udefra lykkedes det at skabe et samarbejde mellem de to parter på grundlag af et fællesprogram vedtaget af de slesvig-holstenske repræsentanter i den preussiske og tyske nationalforsamling den 22.4.19 i Neumünster. Dette program betød, at begge parter slækkede på deres principielle standpunkter. De borgerlige accepterede således afstemningstanken, mens SPD'erne tilsluttede sig et krav om, at kun 2/3-deles dansk flertal i de enkelte kommuner burde medføre afståelse til Danmark. Afstemningskampen mindskede således de interne tyske modsætninger, men Heuer viser samtidig, hvorledes begge parter allerede i sidste fase og helt tydeligt efter afgørelsen vendte tilbage til de gamle standpunkter. Det tysk-borgerlige Schleswig-Holsteiner-Bund (SHB) arbejdede herefter for en revision af den ny grænse, mens SPD anerkendte den. Heuer finder SPD's holdning konsekvent, men konstaterer dog samtidig, at flertallet af slesvig-holstenerne, herunder også mange socialdemokrater, i dette spørgsmål identificerede sig med SHB's målsætning med deraf følgende fortsat uro i grænseområdet.

Udgangspunktet for anvendelsen af økonomiske argumenter i afstemningskampen finder Heuer i slesvigeres »Zweiströmigkeit«, men mener dog ikke at dette er forklaring nok. Den økonomiske propaganda var kun mulig på grund af den forskelligartede udvikling i Tyskland og Danmark siden 1864. Heuer mener dog, at de økonomiske argumenter kun har spillet en underordnet rolle for den enkeltes personlige stillingtagen. Derimod bevirkede den økonomiske agitation en øget tysk statslig investeringsindsats i grænseområdet, som dog på grund af de økonomiske vanskeligheder i 20'erne aldrig fik det oprindeligt planlagte omfang. For Tyskland negative resultater heraf neutraliseredes af den samtidige danske landbrugskrise, som ikke mindst ramte Nordslesvig hårdt.

Som helhed må man sige, at Heuer har givet et redeligt og på de her refererede punkter væsentligt bidrag til afstemningstidens historie. Særlig interessant forekommer hans kritik af Det tyske Udvalgs illusionspolitik i afstemningskampens tidligere faser. Som helhed skæmmes fremstillingen desværre af sin ensidighed. På trods af sin egen problemstilling beskæftiger Heuer sig

kun med den tyske side af sagen, hvilket også bliver problematisk, når hans kendskab til modpartens synspunkter tydeligvis er begrænset. De danske krav på Nordslesvig og den danske agitation var jo netop de igangsættende faktorer.

Carsten Mogensen

Henning Bregnsbo: Kampen om skolelovene af 1958. En studie i interesseorganisationernes politiske aktivitet. Odense Universitetsforlag, Odense, 1971.

Selv i en tid med udbredt interesse for studiet af skole- og uddannelsesspørgsmål står Henning Bregnsbos behandling af 1958-skolelovens tilblivelse endnu flere år efter sin fremkomst som det eneste større arbejde indenfor den nyeste danske skolehistorie. Det gør at bogen på forhånd omfattes af stor interesse og finder mange læsere.

Bogen giver da også ved læsning hvad man vel har lov at kalde et levende indtryk af hvor sejt og indsatskrævende en proces en skolelovgivning kan være. Og den giver et spændende indtryk af spillet mellem de involverede politiske partier og organisationer, foruden at den har held til at komme langt i en portrættering af de enkelte hovedforhandlers arbejdsmåde og evner. F. eks. træder mænd som Jørgen Jørgensen og Stinus Nielsen frem i al deres forskellighed, uanset den lige store vedholdenhed, hvormed de gennemfører det taktiske forløb og forfølger deres politiske mål. Ligesom disse indtryk er formidlet gennem fremstillingen af detailforløbene i den lange proces, er det også gennem denne at forfatteren har held til at tegne billedet f. eks. af et parti, der er havnet udenfor forhandlingernes centrale felt og som ikke evner, hverken at skaffe sig holdbare oplysninger eller at bringe sig selv frem til indflydelse på udviklingen – det gælder det konservative folkeparti i foråret 1958.

Mens der således ikke er tvivl om, at bogen i store afsnit er spændende og udbytterig, har den dog sine meget utilfredsstillende sider. Forfatteren skal ikke anklages for at have afgrænset sit emne til at omfatte det politiske forhandlingsplan. Det kan for en skolehistoriker ganske vist ikke være særlig fyldestgørende, men det er legitimt, og bogen mister ikke sin interesse af den grund. Argumentationen for afgrænsningen er imidlertid ganske uholdbar. Dels bygger den på en uacceptabel udledning af en politologisk model, og dels betegner den en ringslutning: jeg vælger den og den approach, som udelukker det og det fra undersøgelsen, hvorfor det må falde udenfor undersøgelsen. Desværre er det ikke den eneste skade, der forvoldes bogen ud fra den politologiske indledning. Definitionen af »politisering« som indleder bogen kan vel i sine intentioner accepteres, men indeholder, som den er fremsat, modsigelser, f. eks. den, at ringe engagement skulle være et af kendetegnene på lav politiseringsgrad. Ved læsning af bogen kommer det til at betyde f. eks., at Frit Danmarks Lærerguppe står for et ringe engagement, eftersom politiseringsgraden efter den anvendte definition var lav på det tidspunkt, hvor gruppen energisk arbejdede for at vinde gehør for sine synspunkter og programmer. En